

Het is te hopen dat de jeugdfilm niet het kind van de rekening wordt in de echtelijke twist tussen de ministeries van Economische Zaken en OC&W

Nederlands Instituut voor Filmeducatie, met een korting van 250 duizend euro op het budget. De Raad adviseert zelfs om het NIF in de toekomst te ontheffen van haar functie als landelijk expertise- en bemiddelingscentrum op het gebied van de filmeducatie. Wanneer de staatssecretaris dit advies opvolgt, worden recente ontwikkelingen op het gebied van de filmeducatie in het ergste geval tenietgedaan, en op zijn minst afgeremd. Hier staat echter tegenover dat het jeugdfilmfestival Cinekid een bedrag van honderdduizend euro extra krijgt als het aan de Raad ligt, mede bedoeld om nieuwe 'media-educatietools' te ontwikkelen.

Het Stimuleringsfonds zal ook in de kunstplanperiode 2005-2008 oog houden voor het stimuleren van jeugdprogramma's op televisie. Dat zal ook aan de ontwikkeling van de jeugdfilm ten goede komen. Voor het overige moet het stimuleringsbeleid voor de (jeugd)film volgens de Raad nog vorm krijgen in overleg tussen de ministeries van OC&W en Economische Zaken.

Burny Bos wijst in dit verband naar landen als Denemarken of Zweden, voorlopers op het gebied van de jeugdfilm. Hier staat het jeugdfilmbeleid veel steviger in de schoenen. 'Men heeft in Denemarken meer overheidsgeld beschikbaar, omdat het geld dat aan amusement voor volwassenen wordt besteed rechtstreeks is gerelateerd aan het geld dat men besteedt aan jeugdfilms. In Zweden biedt een filmfonds bijvoorbeeld ondersteuning bij de internationale exploitatie van een jeugdfilm, waardoor er vervolgens veel meer geld binnenvloeit.' Dat zou ook in Nederland zoden aan de dijk kunnen zetten, want Canada en Japan zijn bijvoorbeeld al enthousiast geraakt door **Minoes**.

Het is te hopen dat de jeugdfilm niet het kind van de rekening wordt in de echtelijke twist tussen de ministeries van Economische Zaken en OC&W. Anders raken de nieuwe helden van de jeugdfilm misschien wel erg afhankelijk van de commercie, en bepaalt de fabrikant van de pindakaas of de hagelslag wie er na Pietje Bell nog op het witte doek mogen verschijnen.

Anita Twaalfhoven is redacteur van Boekman en stafmedewerker van de Boekmanstichting.

Literatuur

Blok, P. (2004) **conceptversie van het programma-boek van het jeugdtheaterfestival Tweekakt**.

Utrecht: festivalbureau Storm.

Ruyters, J. (2003) 'Net nu het zo goed ging'. Artikel in **Trouw**, 24 september.

Treurniet, V. (2004) **Hoe de krant een film vangt**.

De Nederlandse jeugdfilm in de Nederlandse dagbladen in de jaren 1993-2003. Rotterdam:

Erasmus Universiteit.

De slager keurt zelf het vlees

Hoe objectief is de Kijkwijzer?

Met de Kijkwijzer moet de audiovisuele branche de jeugd beschermen tegen geweld en seks op film en video. De meningen over dit systeem zijn sterk verdeeld. Werkt deze zelfregulering afdoende, of moet de overheid drastischer ingrijpen?

In de eerste maanden van 2004 was er in de media zeer veel aandacht voor de vraag of kinderen voldoende beschermd worden tegen vooral seks en geweld in audiovisuele producten. Een veelgehoorde klacht was dat er veel 'ongeschikt' aanbod zou zijn. De pijlen richtten zich hierbij vooral op het Nederlands Instituut voor de Classificatie van Audiovisuele Media (Nicam). Deze instelling classificeert met een instrument genaamd Kijkwijzer audiovisuele producten. Elke mediagebruiker kent inmiddels de leeftijdsaanduidingen en symbolen die onder meer te vinden zijn op videobanden en dvd's, en die bij het begin van televisieprogramma's op het scherm verschijnen.

Dat al deze aandacht juist op genoemd moment kwam, was niet geheel toevallig, want in dezelfde periode evalueerde de Tweede Kamer het functioneren van het Nicam. Regering en Tweede Kamer waren overwegend positief. Gezien de onvrede over het functioneren van Kijkwijzer is niet iedereen het met dit oordeel eens. Deze zou sterk tekortschieten door onder meer verkeerde of ontbrekende classificaties. Het lijkt erop dat Kijkwijzer aan zijn eigen pretenties ten onder gaat: in vergelijking met de oude filmkeuring worden veel meer en veel meer verschillende producten geclassificeerd, het systeem is veel transparanter en er is een mogelijkheid tot klagen bij een klachtencommissie. Toch voelen veel consumenten zich kennelijk nog onjuist of onvolledig door Kijkwijzer voorgelicht. Moet Kijkwijzer ingrijpend worden aangepast of zou de overheid zelfs moeten ingrijpen?

Zedelijke gevaren Kijkwijzer is sinds 2001 in gebruik. Na de afschaffing van de wettelijke filmkeuring voor jongeren onder de zestien jaar ging men in dat jaar over op een systeem van zelfregulering. In het Nicam zijn de audiovisuele branches vertegenwoordigd. Het gaat daarbij om televisie, bioscopen, distributeurs en videotheken. Men heeft zichzelf onder meer verplicht om alle op de markt gebrachte audiovisuele producten te classificeren, en deze classificatie bekend te maken aan de consument. Wetenschappers ontwikkelden daartoe een instrument, genaamd Kijkwijzer, waarmee men de schadelijkheid van een product voor een bepaalde leeftijdscategorie kan vaststellen.

Het Nicam beoogt de hele breedte van de audiovisuele productie te bestrijken. Ik beperk me hier tot de koop- en huursector (winkel en videotheek) en de bioscoop, en besteed dus geen aandacht aan televisie. De voornaamste reden hiervoor is dat er een apart juridisch regime op televisie van toepassing is. Verder spelen bij televisie specifieke problemen, zoals de vraag hoe omgegaan wordt met series en nieuwsuitzendingen. De vragen in dit stuk zijn echter wel relevant voor het medium televisie, temeer omdat ouders minder invloed lijken te (willen) hebben op wat hun kinderen via dit medium zien dan via de hier besproken media. Als het gaat om bioscoopbezoek of koop dan wel huur van een video of dvd hebben de ouders in de praktijk meer controle, al was het maar via hun portemonnee.

Nederland kent al sinds de opkomst van de film toezicht op bioscoopvoorstellingen. In eerste instantie gebeurde dat op plaatselijk niveau door burgemeesters. In 1926 werd de Bioscoopwet van kracht. Uit de officiële titel, 'Wet tot bestrijding van de zedelijke en maatschappelijke gevaren van de bioscoop', blijkt duidelijk dat men de bioscoop(film) als een gevaarlijk medium beschouwde, onder meer uit een oogpunt van zedenverwildering en kopieergedrag. De wet introduceerde een landelijke preventieve keuring, waarbij films zelfs geheel verboden konden worden. Het accent lag echter wel op de bescherming van de jeugd.

Hoewel er met name vanuit confessionele hoek voor was gepleit een geschiktheidsoordeel te geven, kende de wet een keuring op basis van het schadelijkheids-criterium. Ook nu is het centrale criterium de mogelijke schadelijkheid van een product voor jongeren, maar is de roep om een geschiktheidsoordeel niet afwezig.

Ondanks een moeizame totstandkoming functioneerde de Bioscoopwet decennia-lang naar tevredenheid. In de jaren zestig gingen echter stemmen op voor afschaffing van de wet. Men vond onder meer de keuring voor volwassenen te betuttelend. Bovendien verdiende de bioscoopfilm als volwaardig medium eenzelfde behandeling als de pers en de omroep, waarvoor allang was geaccepteerd dat de overheid geen preventief toezicht ('censuur') diende uit te oefenen. In 1977 verving de Wet op filmvertoningen de Bioscoopwet. Op grond van deze wet werden alleen films gekeurd die toegankelijk waren voor jeugdigen onder de zestien jaar. Films konden dus niet meer aan volwassenen onthouden worden: de 'gevaarlijkste' films kregen de classificatie 'zestien jaar en ouder'. Maar ook deze regeling was niet zonder bezwaren. Zo betrof de wet alleen bioscoopvertoningen, wat maakte dat feitelijk maar een fractie van het audiovisuele aanbod daadwerkelijk gekeurd werd. Het aanbod via de winkel en de videotheek viel buiten het bereik van de wet.

De nostalgie die zo nu en dan doorklinkt naar de tijd van de wettelijke filmkeuring lijkt dus nauwelijks gerechtvaardigd. Men lijkt vergeten te zijn dat de filmkeuring maar een beperkte reikwijdte had, terwijl het huidige systeem alle producten over de gehele breedte van de audiovisuele branches bestrijkt. Dat is een grote verbetering. Verder is het Kijkwijzer-systeem veel transparanter dan de filmkeuring ooit was: de motivering van de beslissingen die onder deze wet werden gegeven, was volstrekt onvoldoende. Dat was ook niet zo verbazend, omdat er geen duidelijke

De filmkeuring had maar een beperkte reikwijdte, terwijl het huidige systeem alle producten over de gehele breedte van de audiovisuele branches bestrijkt

criteria voorhanden waren, en de niet-professionele keurders dus maar wat deden. Ook gaven de keuringsuitslagen een vertekend beeld, omdat het niet verplicht was films te laten keuren, en niet-gekeurde films automatisch het predikaat 'zestien jaar en ouder' kregen.

Angstige mensen Het huidige systeem is erop gebaseerd dat het bedrijf dat als eerste een product in Nederland uitbrengt het zelf classificeert aan de hand van de Kijkwijzer-vragenlijst. De vragen van deze lijst gaan over objectief waarneembare aspecten van het product, zoals de vraag of er geslachtsdelen, wonden of angstige mensen te zien zijn. Dit classificeren gebeurt door personeelsleden die zijn getraind als codeur. De beantwoording van de vragen geeft via een geautomatiseerd systeem en met toepassing van een sleutel, een leeftijds aanduiding en de betreffende inhoudscategorieën die als symbool weergegeven worden (seks, geweld, angst, discriminatie, drugsgebruik, grof taalgebruik).

Deze wijze van classificeren leidt tot het veelgehoorde bezwaar 'dat de slager zijn eigen vlees keurt'. Deze klacht heeft de ondertoon dat dit niet juist kan zijn en dat altijd een derde, onafhankelijke, partij de classificatie zou moeten verrichten. Critici vinden deze taak zo belangrijk dat hij niet aan de marktpartijen overgelaten zou mogen worden. Kijkwijzer is echter zo ingericht dat de beoordeling of een product schadelijk is voor kinderen zo objectief mogelijk is. Dat volledige objectiviteit niet haalbaar is, zal duidelijk zijn. Zelfs als alleen het objectief waarneembare gescoord wordt, is bijna niet vermijdbaar dat er een subjectief element aanwezig is. Zo kent de vragenlijst vragen over de 'indringendheid' van geweld en de aanwezigheid van 'zeer angstige mensen'. En: zijn er 'wonden' te zien of 'ernstige wonden'?

Een toelichting op de vragen met voorbeelden, scholing en bijscholing van de codeurs en zo nodig bijstelling van de vragenlijst dan wel de sleutel, lost dit ten dele op. Maar het gevaar is aanwezig dat een codeur, die de zogenaamde omslagpunten kent ('ja of nee op deze vraag leidt tot een andere classificatie'), zich door een bedrijfsbelang laat influisteren hoe de classificatie dient uit te vallen. Dit kan overigens twee kanten op: het meest voor de hand ligt een te soepele classificatie, bijvoorbeeld twaalf jaar in plaats van zes jaar, maar ook een te zware classificatie komt voor. De klachtencommissie kan beide fouten afstraffen, als er tenminste een klacht over het betreffende product wordt ingediend.

Grof taalgebruik Tegen waarschuwingen voor schadelijke elementen zijn weinig bezwaren aan te voeren, buiten dat het een vorm van betutteling is of dat de ouders altijd zelf volkomen verantwoordelijk zijn voor wat hun kinderen zien. Anders ligt dat voor inhoud die misschien wel ongewenst is, maar die geen aantoonbare schade bij kinderen teweegbrengt, of waaraan geen leeftijd kan worden gekoppeld. Een voorbeeld hiervan is grof taalgebruik: veel mensen zien dit ongetwijfeld als minder gewenst in producten die hun (jonge) kinderen zien, maar de schadelijkheid van grof taalgebruik voor kinderen is allerminst aangetoond. Toch vinden veel ouders producties met grof taalgebruik 'ongeschikt' voor hun kinderen en willen ze er helemaal niet mee geconfronteerd, dan wel op zijn minst ervoor gewaarschuwd worden. In dat laatste voorziet Kijkwijzer door het opnemen van een vraag hierover in de vragenlijst voor de codeur en de toekenning van een symbool als er inderdaad

Kijkwijzer is zo ingericht dat de beoordeling of een product schadelijk is voor kinderen zo objectief mogelijk is

Moet Kijkwijzer aan de wens van de consument voldoen en bijvoorbeeld een symbool 'familiefilm' introduceren?

sprake is van grof taalgebruik. Kijkwijzer waarschuwt voor schadelijke elementen, maar ook voor sommige niet-schadelijke aspecten die consumenten minder gewenst vinden.

De vraag is of Kijkwijzer daar bovenop ook moet gaan voorzien in een oordeel over de geschiktheid van producten. Consumenten raken bijvoorbeeld teleurgesteld als ze naar een film gaan die het predikaat 'Alle Leeftijden' heeft (niet schadelijk voor kinderen) en die vervolgens een voor kinderen onaantrekkelijk psychologisch drama blijkt te zijn en geen familiefilm. Moet Kijkwijzer aan de wens van de consument voldoen en bijvoorbeeld een symbool 'familiefilm' introduceren? Naar mijn mening is dit een onmogelijke taak. Het zal zeer moeilijk zijn om criteria op te stellen over wat geschikt zou zijn. In een pluriforme samenleving als de onze is het waarschijnlijk ondoenlijk om hier overeenstemming over te bereiken. Als het al mogelijk zou zijn om criteria voor geschiktheid op te stellen, is een volgend probleem om producten hierop te beoordelen en een zinnige leeftijdsgrens te geven. Dit vergt weer een hele andere expertise dan die welke nodig is om schadelijkheid vast te stellen. Ook moet men bedenken dat de hoeveelheid informatie die op of bij het product verstrekt kan worden, beperkt is.

Beperkte mogelijkheden Buiten genoemde problemen is natuurlijk de vraag wat de audiovisuele branche er zelf van vindt. We spreken tenslotte over zelfregulering. Een volgende kwestie is of de overheid een geschiktheidsbeoordeling in kan voeren als de industrie er niets in ziet. Bij de bereidheid van groeperingen in de maatschappij tot zelfregulering speelt vaak de mogelijkheid (of, zo men wil, de dreiging) van wettelijke maatregelen een belangrijke rol.

Voor de videotheken en bioscopen is de enige wettelijke bepaling nu artikel 240a Wetboek van Strafrecht, dat het aanbieden dan wel vertonen van schadelijk materiaal aan jongeren onder de zestien jaar strafbaar stelt. Een nieuw op te stellen strafrechtelijke bepaling die betrekking heeft op het aanbieden of vertonen van 'ongeschikt' materiaal is niet goed denkbaar door de vaagheid van het element 'geschikt'. De mogelijkheden van de overheid om de koop- en verhuursector alsmede de bioscoopbranche verder wettelijk te reguleren, zijn overigens beperkt als het om de inhoud van het gebodene gaat.

De Nederlandse Grondwet verbiedt namelijk in het algemeen preventief (voorafgaand) toezicht op uitingen, waaronder ook films vallen. Uitzondering vormen filmvoorstellingen die toegankelijk zijn voor jongeren onder de zestien jaar. Op deze uitzondering was de filmkeuring gebaseerd, die in 2001 het veld moest ruimen voor de hier besproken zelfregulering. De uitzondering betreft echter uitsluitend 'bescherming van de goede zeden', wat meer wijst in de richting van schadelijkheid dan van geschiktheid. Dit brengt met zich mee dat de overheid bij eventueel falen van de zelfregulering wel (weer) een wettelijke regeling mag maken die betrekking heeft op schadelijke vertoningen, maar grondwettelijk niet de mogelijkheid heeft om voor bioscopen een geschiktheidstoets op te leggen.

IDFA international
documentary
film festival
amsterdam
28 november - 5 december '96
debatie, alfa, nederlands
film museum, calypso,
paradiso
info: 020-6261939

IDFA Jan Bons 1996

De Grondwet verbiedt elk voorafgaand toezicht op de inhoud van producten die via de videotheek of winkel worden verspreid

Voor de koop- en verhuurbranche zijn de mogelijkheden tot regulering zelfs nog meer beperkt. De Grondwet verbiedt elk voorafgaand toezicht op de inhoud van producten die via de videotheek of winkel worden verspreid. Om deze reden is een wettelijke verplichting voor bedrijven in deze sector om zich aan te sluiten bij een zelfreguleringsorgaan als het Nicam op zichzelf al problematisch. Deze hobbel van de aansluitplicht in combinatie met beperkende maatregelen op basis van geschiktheid is vanuit een oogpunt van grondwettelijke informatievrijheid juridisch waarschijnlijk onneembaar. De overheid heeft, met andere woorden, niet de mogelijkheid om de sector een beoordeling op geschiktheid dwingend op te leggen.

Een geschiktheidsoordeel over audiovisuele producten is dus uit principieel, juridisch en praktisch oogpunt zo niet onmogelijk, dan toch zeer ongewenst. Er is alle reden het Nicam en de Kijkwijzer niet te overvragen en een geschiktheidsoordeel van hen te verlangen. De vraag blijft hoe het publiek in deze kwestie tegemoet kan worden gekomen. Uitgangspunt moet zijn dat ouders de eindverantwoordelijkheid hebben voor wat hun kinderen zien. Het is aan hen om zich te informeren over wat ze hun kinderen voorschotelen: toch maar even een recensie lezen voor je met een clubje kinderen op een verjaarsfeestje naar de bioscoop gaat. Ook voor ouderorganisaties is hier wellicht een taak, om met inachtneming van hun ideologische achtergrond, de consument voor te lichten over de inhoud van films. Het Nicam heeft de taak, consumenten voor te lichten over het karakter van zijn classificaties.

Tjeerd Schiphof is universitair docent bij de faculteit Historische en Kunstwetenschappen van de Erasmus Universiteit Rotterdam. Hij is daarnaast advocaat te Amsterdam en waarnemend voorzitter van de onafhankelijke klachtencommissie van het Nicam.

Jan Kuitenbrouwer

Column

Fraude met Kijkwijzer

Also het regent is het druk bij de Makro. Een sfeervolle winkelambiance is anders, maar ja, je kunt in één keer voor de hele week klaar zijn, zonder een nat pak.

Kijk eens aan, een dvd-uitverkoop. Een schapenstraatje van twintig meter, audio-cd's VHS-band en dvd's, honderden, duizenden titels.

Sinds de keuring van films en televisieprogramma's in Nederland door de audiovisuele industrie zelf wordt verzorgd, is het een rommeltje. Kijkwijzer-classificaties zijn bijna altijd lager dan wat de keuringen in de ons omringende landen ervan vinden.

Een film als **Jackass the movie** wordt vrijwel in heel Europa gekeurd op 'zestien jaar en ouder', volgens de Kijkwijzer is hij geschikt vanaf twaalf jaar. **Crossroads**, het speelfilmdebuut van Britney Spears, staat elders op twaalf of zes jaar, in Nederland is hij Alle Leeftijden. **Lolita** van Stanley Kubrick, naar het gelijknamige boek van Nabokov over een man die reddeloos verliefd wordt op een twaalfjarig meisje, wordt nergens lager geklasseerd dan twaalf jaar, in Nederland is hij AL. **Dragonball Z**, de populaire vechtserie, (onder andere uitgezonden door Yorin) is in Amerika 'MA' (mature), in Duitsland twaalf jaar, en in Nederland zes. Zelfs **Sleeping With The Enemy**, een aangrijpende film over mishandeling binnen het huwelijk, door therapeuten gebruikt om slachtoffers aan het praten te krijgen en daders met hun gedrag te confronteren, is volgens de Nederlandse Kijkwijzer een film voor Alle Leeftijden.

Ook wordt nogal eens de hand gelicht met classificaties. De James Bond-films zijn volgens de Kijkwijzer voor twaalf jaar en ouder (in Duitsland zestien, in Zweden vijftien), maar liggen als 'Alle Leeftijden' in de winkel. Andere voorbeelden zijn **Grease**, **Beverly Hills Cop**, **Pretty Woman**, **Analyze That**, de **Naked Gun**-films, **Men in Black II** en de televisieserie **Six Feet Under**. Eén en dezelfde productie zit soms met drie verschillende classificaties in de Kijkwijzer-database. Kortom, sinds de audiovisuele slagers van Nederland hun eigen vlees keuren, weet je als consument niet goed meer wat je koopt. Misschien aardig om eens een steekproef te nemen in de uitverkooprekken van de Makro.

We nemen dertig dvd's mee. Vijf daarvan dragen een leeftijds aanduiding die ongeveer lijkt te kloppen, acht stuks zijn door de Kijkwijzer beduidend lager geklasseerd dan internationaal, inmiddels zo'n beetje het vertrouwde beeld, maar met de overige zeventien is iets anders aan de hand: ze dragen het officiële Kijkwijzer-pictogram voor Alle Leeftijden, terwijl de distributeurs geen lid zijn van de NVPI, de Nederlandse Vereniging voor Producenten en Importeurs van beeld- en geluidsdragers, een van de brancheorganisaties die deelnemen in de Kijkwijzer. Met andere woorden: er zijn video- en dvd-distributeurs die geen recht hebben het Kijkwijzer-keurmerk te voeren, maar het toch doen. Dat daarbij sterk naar beneden wordt afgerond ligt voor de hand.

Van vier van de zeventien 'AL'-films is geen